

“Mu‘cizât-ı Kur’âniye Risâlesi” Çerçevesinde Kur’ân’ın “İhbârat-ı Gaybiye”si

Doç. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK
Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Öz

Kur’ân, Hz. Muhammed’in (sas) en büyük ve ebedî mucizedir. Allah, insanlar ve cinler tarafından Kur’ân’ın bir mislinin getirilemeyeceğini ilan etmiş ve on beş asırlık süreç bu ilanı tasdik etmiştir. İslam bilginleri tarihsel seyir içinde Kur’ân’ın, insanları ve cinleri âciz bırakan harikulâde yönlerinden yani “İcâz-ı Kur’ân”dan etraflıca bahsetmişler hatta bu konuda müstakil eserler telif etmişlerdir. Bedüzzaman Saîd Nursî de hacimli bir risalesini bu konuya tahsis etmiştir. O, söz konusu eserde Kur’ân’ın kırk yönüyle mucize olduğunun ispatlandığını belirtir. Bu vecihlerden biri de Kur’ân’ın akıl ve tecrübe ile bilinmesi mümkün olmayan gaybî hususlardan haber vermesidir. Okuyacağınız makalede, ulûmu’l-Kur’ân ve tefsir literatürü açısından konuyla ilgili temel bir perspektif oluşturulduktan sonra Nursî’nin yaklaşımı tahlil edilmiş ve müellifin özgün yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur’ân, İcâz, Gayb, İhbâr, Nursî

To Give Notice the Qur’ân from “Unseen/Gayb” in the Context of the Risala “Mu‘cizat-i Qor’aniyyah”

Abstract

Hz. Muhammad’s (pbuh) largest and eternal miracle is The Holy Qur’an. Allah has declared in the Qur’an that the humans and the jinns cannot make a book as a similar to the Qur’an. Fifteen centuries-old process has also approved this declaration. In the historical process Muslim scholars have talked about the miraculous aspects of the Qur’an (I‘jazü’l-Qur’an) which it made the humans and the jinns incapable. Some independent works written on this subject by Islamic scholars. Bediuzzaman Saîd Nursî has also allocated a voluminous work/risala on this subject. In the said work, he indicated that has been proved the Qur’an is miracle by the forty aspects. One of these aspects is the Qur’anic information about unseen matters that impossible to know them by intelligence and experience. In this article, after creating a basic perspective on the subject in terms of tafsir literature, has been analyzed Nursî’s approach and has tried to reveal his specific aspects.

Keywords: Qur’ân, I‘jâz, Unseen (Gaib), İkhbar (to inform), Nursî

Giriş

Tefsir literatürü tetkik edildiğinde, ilk dönemden beri Kur’ân’ın icâz yönleri arasında, onun gayptan haber vermesi yani “İhbârat-ı gaybiye”si üzerinde önemle durulduğu görülmektedir. Muhtelif renk ve tonlarda olmak kaydıyla neredeyse bütün müfessirler ve Kur’ân ilimleri sahasında eser vermiş müelliflerin bu konuya kayıtsız kalmadıklarını söylemek mümkündür.¹ Bedüzzaman Saîd Nursî (v.

1960) de Kur‘ân’ın i‘câz vecihlerini ortaya koyduğu “25. Söz”; meşhur adıyla “Mu‘cizât-ı Kur‘âniye” risalesinde bu konuyu ele almaktadır. Aslında Nursî’nin telif etmiş olduğu Risâle-i Nur Külliyyâtı’nın farklı birçok yerinde de aynı konuyla ilgili atıf ve değiniler bulunmaktadır² ancak okuduğunuz makale; adından da anlaşılacağı üzere söz konusu risâle ile sınırlıdır.

Nursî’nin konuyla ilgili dikkat çektiği hususlara geçmeden önce, “İ‘câz-ü’l-Kur‘ân’a dâir telif edilmiş en eski müstakil eserlerde, klasik “ulûmu’l-Kur‘ân” kaynaklarında ve genel anlamda İslam düşüncesinde Kur‘ân’ın ihbârat-ı gaybiyesinin ne şekilde ele alındığına bazı örnekler üzerinden kronolojik olarak yer vermemiz uygun olacaktır:

İ‘câz-ü’l-Kur‘ân’a dair ilk müstakil eserlerden birinin müellifi olan Mu‘tezilî âlim er-Rummânî (v. 384/994) Kur‘ân’ın müstakbel hadiselerden haber verdiğini ve zamanın bu ihbaratı tasdik ettiğini belirtmektedir. Bu durum Kur‘ân’ın Allâmu’l-guyûb (Her gaybı bilen) Allah’ın indinden olduğunun delilidir. er-Rummânî bu sadette Bedir Savaşı’yla ilgili ³وَإِذْ يَعِدُّكُمْ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ“الم غَلِبَتِ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ“⁴ في بضع سنين“⁵ هُوَ الَّذِي“⁶أرسلَ رَسولَهُ بِالهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ“⁷قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَتَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا“⁸ Kur‘ân’a asla nazire yapılamayacağını ilan eden عَلَى عِبْدِنَا فَأَنْتُمْ بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا“⁹ فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُفُودَهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ“¹⁰ kâfirlerin oluşturduğu topluluğun hezimete uğrayacağından bahseden مَكَّةَ نِجْمِ الدُّبُرِ“¹¹ سُبْحَانَ اللَّهِ رَسولَهُ الرُّوْبَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ“¹² لَقَدْ صَدَّقَ اللَّهُ رَسولَهُ الرُّوْبَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ“¹³ ve Müslümanların alacakları ganimetleri, dolayısıyla da kazanacakları birçok zaferi haber veren وَعَدَّكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ“¹⁴ وَعَدَّكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ“¹⁵ اِيَّتِي النَّاسُ عَنْكُمْ“¹⁶ ayetlerini zikretmektedir.

er-Rummânî ile çağdaş olan el-Hattâbî (v. 388/998); Kur‘ân’ın sadece istikbalden haber vermesi yönüyle mucize olduğunu zannedenlerin varlığından bahsederek onları benimsemediğini belirtir. Bununla beraber o, ¹⁷“قُلْ وَالْم غَلِبَتِ الرُّومُ...“¹⁸ ve ¹⁹“قُلْ وَالْم غَلِبَتِ الرُّومُ...“²⁰ gibi ayetlerin ihbâr-ı gayb yönüyle Kur‘ân’ın i‘câz vecihlerinden olduğunu, vâkıyanın da bu haberlerin doğruluğunu tasdik ettiğini ancak bu tür bir i‘câzın her sure ve ayette bulunmadığını önemle vurgular.¹⁴

Zikredilen iki isimle çağdaş olan meşhur Eş‘arî kelâmcı Kâdî EbûBekr el-Bâkılânî (v. 403/1013) *İ‘câz-ü’l-Kur‘ân* adlı müstakil eserinde Kur‘ân’ın gaybî ih-

baratıyla ilgili pek çok ayetin bulunduğunu söyleyerek üç ayete dikkat çekmiştir. Bunların ilki er-Rummânî'nin de zikrettiği “هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ”¹⁵ ayetidir. el-Bâkılânî, söz konusu ayetteki gaybî müjdenin Hz. Peygamber (sas) zamanında aynen tahakkuk ettiğini, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde yapılan fetihlerde bile İslam ordularının bu müjdenin verdiği teminatla kendinden emin hareket ettiğini belirtir.¹⁶ Müellifin değindiği diğer iki ayet ise Âl-i İmran, 3/12¹⁷ ve er-Rummânî'nin de bahsetmiş olduğu Bedir Savaşı hakkındaki Enfâl, 8/7. âyetleridir.

İslam düşünce tarihinde adeta bir dönüm noktası olan el-Gazâlî (v. 505/1111) de Hz. Peygamber'in (sas) kevnî mucizelerinin yanı sıra, Kur'ân'la yaptığı meydan okumanın kâfirleri âciz bıraktığına vurgu yapar. Kur'ân fesahat, belagat, cezâlet ve nazım açısından mucizedir. Bununla beraber Hz. Peygamber (sas) ümmî olduğu ve eski kitaplarla hemhâl olmadığı halde geçmiş zamanda yaşananlardan; Rûm, 30/1-4 ve Fetih, 48/27 gibi ayetlerle de istikbâlde olacak vukuattan Kur'ân vasıtasıyla haber vermektedir. Geçen zaman, söz konusu ihbaratın tahakkukuyla O'nun nübüvvetini doğrulamıştır. Nitekim bu tür gaybî bilgilere muttali olmak ancak Allah'ın bildirmesiyle mümkündür.¹⁸

Müfessirlerin hemen hepsinin çeşitli sure ve ayetler sadedinde Kur'ân'ın -i'câz yönlerinden biri olarak- verdiği gaybî haberlere temas ettikleri daha önce belirtilmişti. Örneğin Fahrüddîn er-Râzî (v. 606/1209) Mesed Suresinin¹⁹ tefsirinde, söz konusu surenin üç vecihle gayptan mucizevî bir şekilde haber verdiğini ifade eder. İlki Ebû Leheb'in dünyada yaşayacağı akıbet ve hüsrandan haber vermesidir. İkincisi, malının ve çocuklarının²⁰ ona bir fayda sağlamayacağıdır. Üçüncüsü ise onun cehennem ehli olduğundan haber vermesidir. Bu üç gaybî ihbar da aynen tahakkuk etmiştir. Nitekim o, fecî bir akıbetle ve küfür üzere ölüp gitmiş, kimse de onu bu hüsrandan kurtaramamıştır.²¹

Ulûmu'l-Kur'ân sahasında en meşhur eserlerden biri olan *el-Burhân*'ın müellifi Bedrüddin ez-Zerkeşî (v. 794/1391) Kur'ân'ın verdiği gaybî haberleri üçlü bir tasnifle ele alır. Bunların ilki, istikbalde meydana gelecek hadiseleri ihbar etmesidir. Bazıları yukarıda da zikredilen, Fetih, 48/16; Kamer, 54/45; Fetih, 48/27; Nûr, 24/55²²; Rûm, 30/1-4 gibi ayetlere vurgu yapan ez-Zerkeşî bu türden daha başka ayetler olduğunu da ifade eder. İkinci kısım, Kur'ân'ın peygamber kıssalarını ve mazide yaşanmış bir kısım hadiseleri, onlara bizzat şahit olunmuşçasına kesin bir dille anlatmasıdır; ²³“... تَلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْعُيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ...” ayeti bunu ifade etmektedir. Üçüncü kısım ise, insanların sakladıkları birtakım duygu ve düşüncelerinin Kur'ân'da izhar edilmesidir. Uhud Savaşı'ndan bahseden ²⁴“... وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوكَ بِمَا لَمْ...” Yahudiler hakkında nâzil olan ²⁵“... يُحْيِكَ بِهِ اللَّهُ وَيُقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ...”

ortaya koyan ²⁶“وَأِذْ يَبْعُدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ...“ kezâ Yahudilerin ölümü ebediyyen temenni etmeyeceklerine dâir ²⁷“فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنَّ...“ ayetleri bu cümledendir.²⁸

Kur‘ân’ın söz konusu i‘câz yönüne farklı eserlerinde ez-Zerkeşî’yi takiben aynı tasnifle değinen Celâluddîn es-Suyûtî (v. 911/1505), el-Hattâbî’nin de dikkat çektiği gibi Kur‘ân’ın i‘câzının kimileri tarafından, onun sadece istikbalden haber vermesi şeklinde telakki edildiğinden bahseder. Bazılarınca Kur‘ân’ın geçmiş hadiselerden ve peygamber kıssalarından bahsetmesi, kimilerine göre ise insanların dışı vurmadıkları birtakım duygu ve düşüncelerini açığa çıkarması onun i‘câz yönüdür. Ancak İslam âlimlerinin, özellikle Kur‘ân’ın fesahat, belagat ve nazım yönüne vurgu yaptıkları, bununla birlikte birçok i‘câz yönünden de söz ettikleri görülmektedir. Bu meyanda Kur‘ân’ın gaybî ihbaratı, onun i‘câz vecihlerinden sadece biridir. Dolayısıyla ortaya konan sair i‘câz vecihlerinin de tamamı doğrudur ve “Kur‘ân’ın i‘câzi” denildiği zaman bu vecihlerin toplamı kastedilmektedir.²⁹

es-Suyûtî Kur‘ân’ın ihbârat-ı gaybiyesiyle ilgili, bazılarını yukarıda yer verdiğimiz müelliflerin de zikrettiği; Fetih, 48/27, Rûm, 30/3-4, Fetih, 48/28, Tevbe, 9/33, Saff, 61/9, Nûr, 24/55, Nasr, 110/1³⁰, Tevbe, 9/14³¹ ve Âl-i İmrân, 3/111³² gibi ayetlere dikkat çekmekte ve ihbar edilen bütün hususların aynen tahakkuk ettiğini ifade etmektedir: Romalılar birkaç yıl içinde Farslılara galip gelmiş, Hz. Peygamber (sas) henüz vefat etmeden bütün bölge Arapları fevç fevç İslam’a girmiş, Allah müminleri yeryüzüne hâkim kılmış, İslam müminlerle birlikte arzın en doğusundan en batısına kadar hükümferma olmuştur.³³

es-Suyûtî, yukarıda sayılanların dışında münafıkların ve Yahudilerin sırlarını açığa döken ayetlerin bulunduğunu ifade ederek bazılarını ez-Zerkeşî’nin de değindiği; ³⁴“...يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ...“³⁵; ³⁶“...وَاللَّهُ يَعْنَمُكَ مِنَ النَّاسِ...“³⁷ ayetlerine vurgu yapar. Özellikle Hz. Peygamber’in (sas), istihza eden kâfirlerin hakkından Allah’ın geleceğini as-hâbına müjdelediğini ve aynen haber verildiği gibi onların helâk olduğunu; kezâ Hz. Peygamber’in (sas) birçok suikast girişiminden hıfz-ı İlâhî ile muhafaza edildiğini, bunların herkesçe malum ve maruf vukuattan olduğunu belirtir.³⁸

es-Suyûtî’ye göre Kur‘ân’ın gaypdan haber verişinin diğer bir yönü de geçmiş hadiseler hakkında yaptığı ihbarattır. Herkesçe malum olduğu üzere Hz. Peygamber (sas) ümmiydi ve okuma-yazma öğrenmemişti. Kadîm kitaplardan geçmiş ümmetler, peygamberler ve hadiseler hakkında malumat elde etmesi mümkün değildi. Bununla birlikte ehl-i kitap birçok soru yönelterek O’nu zor durumda bırakmaya kalkışmış ancak nazil olan ayetler onlara en güzel şekilde cevap vermiştir. Kur‘ân’da, geçmiş peygamberlerin kavimleriyle olan maceralarından; yaratılışın başlangıcından; Suhuf-ı İbrâhîm, Tevrat, İncil ve Zebûr’da yer alan birtakım bilgilerden; Ruh, Zülkarneyn, Ashâb-ı Kef ve Hz. İsa’nın mahiyetlerinden; recmin

hükünden, İsrâil'in (Hz. Yakub) kendi nefesine haram kıldığı şeyden, İsrâiloğulları'na hayvanların hangi kısımlarının haram kılındığından; kezâ onlara nelerin helâl kılındığından ve aslında helal olduğu halde azgınlıklarından dolayı Allah'ın onlara haram kıldığı şeylerden bahseden ayetler bu cümledendir. Kur'an'da, tah-rife uğramayan sahih Tevrat ve İncil'in muhtevalarına yapılan bu tür atıflar “ذَلِكَ”³⁹ gibî ayetlerle de açıkça belirtilmiştir.⁴⁰

Yirminci yüzyılda ulûmu'l-Kur'an'a dair telif edilmiş en kapsamlı ve nitelikli eserin müellifi olan ez-Zürkânî (v. 1367/1948); ez-Zerkeşî ve es-Suyûtî'yi takiben aynı üçlü tasnifi kullanmış ancak Kur'an'ın hâlden gaybî haberler veriş keyfiyetini ikiye ayırmıştır. İlki Kur'an'ın Yüce Allah'tan, meleklerden, cinlerden, cennetten, cehennemden ve benzeri ahiret ahvâlinden haber vermesidir. Hz. Peygamber'in (sas) bunlar hakkında ilim sahibi olması, hele ki görerek bahsetmesi mümkün değildi. Bununla birlikte ilgili konularda O'nun Kur'an'la haber verdiği her şey, önceki peygamberlerin getirdiği ilâhî mesajların teyidi ile müeyyed idi. İkinci kısım ise Kur'an'ın, münafıkların hallerini ihbar edip onları adeta rüsva etmesidir. “وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهَ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ وَإِذَا”⁴¹ ve münafıkların inşa ettiği Dırâr Mescidi'yle ilgili “وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا”⁴² âyetler bu türdendir. ez-Zürkânî özellikle Tevbe Suresinde bu türden birçok örneğin bulunduğunu ifade etmektedir. Müellif bunlara ek olarak, daha önce gizli olan ve bilimsel gelişim sayesinde ancak yirminci yüzyılda keşfedilen bazı Kur'anî hakikatleri de bir gaybî ihbar türü sayarak tarih, tıp ve sosyoloji sahalarından birer örnek verir.⁴³

Netice itibariyle Kur'an'ın “mazi”de yaşanan hadiseleri açıklaması, “istikbal”de olacak vakıalardan haber vermesi ayrıca nüzûl süreci itibariyle “hal/şimdiki zaman”dan; yani bazen müminlerin bazen Mekke müşriklerinin bazen de ehl-i kitabın açığa vurmadıkları niyet, temenni ve düşünceleri ihbar ederek ortaya koyması, ilk dönemden beri onun en önemli i'câz yönlerinden biri olarak değerlendirilmiştir.⁴⁴ Son zamanlardaki araştırmalar da genel itibariyle bu unsurlar ekseninde dolaşmakta,⁴⁵ bazı araştırmacıların Kur'an'ın mazi, hal ve istikbâlden gaybî ihbaratına, “süresiz gayb”⁴⁶ veya “bilimsel keşiflerden haber vermesi”⁴⁷ şeklinde dördüncü bir başlık eklediği de görülmektedir.

Bedüzzaman'ın Meseleye Yaklaşımı

Bedüzzaman Said Nursî'nin *Sözler* adlı eseri, hacimce kimi yüz sayfayı aşan kimi sadece üç sayfadan müteşekkil otuz üç “Söz”den yani risâleden (bölümden) oluşmaktadır. Nursî, tertip itibariyle “25. Söz” olarak te'lif ettiği “Mu'cizât-ı Kur'âniye”⁴⁸ adlı risâlesini Kur'an'ın çeşitli i'câz vecihlerinin beyanına tahsis etmiştir. *Sözler*'in en hacimli risâlesi olan bu eser kendi içinde üç “Şu'le”ye; “Birinci Şu'le” üç “Şuâ'a”, “İkinci Şu'le” üç “Nûr”a, “Üçüncü Şu'le” ise üç “Ziyâ”ya

ayrılarak tasnif edilmiştir. Söz konusu tasnif itibariyle Birinci Şu‘le‘nin Üçüncü Şu‘âi‘nin ilk bölümü (Birinci Cilve) Kur‘ân’ın “İhbârât-ı Gaybiyye”sine ayrılmıştır. Bunun da üçlü bir tasnifle (Üç Şavk) ele alındığı görülmektedir.

Müellif “Birinci Şavk”da, Kur‘ân’ın geçmiş zamana dair yaptığı ihbarattan ve verdiği gaybî haberlerden bahseder:

Birinci Şavk: Maziye ait ihbârât-ı gaybiesidir. Evet, Kur‘ân-ı Hakîm bi‘l-itifak ümmî ve emîn bir Zâtın lisanıyla, zaman-ı Âdem‘den tâ Asr-ı Saadet‘e kadar enbiyaların mühim hâlâtını ve ehemmiyetli vukuâtını öyle bir tarzda zikrediyor ki, Tevrat ve İncil gibi kitapların tasdiki altında gayet kuvvet ve ciddiyetle ihbar ediyor. Kütüb-ü Sâlifenin ittifak ettikleri noktalarda muvafakat etmiştir. İhtilaf ettikleri bahislerde musahhihane hakikat-ı vâkıayı faslediyor. Demek Kur‘ân’ın nazar-ı gayb-bînisi, o Kütüb-ü Sâlifenin umurunun fevkinde ahval-i maziyyeyi görüyor ki ittifakî meselelerde musaddıkane onları tezkiye ediyor. İhtilafî meselelerde musahhihane onlara faysal oluyor. Halbuki Kur‘ân’ın vukuât ve ahval-i maziyyeye dâir ihbârâtı aklî bir iş değil ki akıl ile ihbar edilsin. Belki semâa mütevakıf nakildir. Nakil ise, kıraat ve kitabet ehline mahsustur. Dost ve düşmanın ittifakıyla kıraatsız, kitabetsiz, emânetle maruf, ümmî lâkabiyla mevsuf bir zâta nüzûl ediyor. Hem o ahvâl-i mâziyyeyi öyle bir sûrette ihbar eder ki bütün o ahvâli görür gibi bahseder. Çünkü uzun bir hâdisenin ukde-i hayâtiyesini ve ruhunu alır, maksadına mukaddeme yapar. Demek Kur‘ân’daki fezlekeler, hülâsalar gösteriyor ki; bu hülâsa ve fezlekeyi gösteren, bütün maziyi bütün ahvâli ile görüyor. Zira bir zâtın bir fende veya bir sanatta mütehassıs olduğu; hülâsalı bir sözle, fezlekeli bir san‘atçıkla, o şahısların meharek ve melekelerini gösterdiği gibi; Kur‘ân’da zikrolunan vukuâtın hülâsaları ve ruhları gösteriyor ki, onları söyleyen, bütün vukuâtı ihata etmiş, görüyor, (tabir caiz ise) bir mehâret-i fevkalâde ile ihbâr ediyor.⁴⁹

Nursî’nin bu kısımda dikkat çektiği noktaları şu şekilde belirlememiz mümkündür:

a) Öncelikle Kur‘ân, “ümmî” bir zâtın lisanından dökülmekte ve Hz. Âdem‘den Asr-ı Saadet‘e kadar yaşamış olan birçok peygamberin yaşam hikâyelerinden önemli kesitleri, olayları, kavimleriyle geçirdikleri maceraları zikretmektedir. Üstelik bunu yaparken, bazen önceki kutsal kitapların ittifak ettikleri noktaları tasdik bazen de ihtilafî hususları tashih etmektedir. O halde Kur‘ân’ın geldiği kaynak, geçmişte yaşanan bütün hadiselerin eksiksiz şekilde kayıt altına alındığı bir ilim olmalıdır. O da Allah’ın sonsuz ildir.

b) Maziye dâir olayları haber vermenin “aklî” bir faaliyet değil işitme ve rivayet etmeye dayalı “naklî” bir faaliyet olduğu malumdur. Normal şartlarda herkesin, okuma-yazma bilmeseyse de duyduğu bazı şeyleri nakletmesi imkân dâhilindedir ancak nakledilen bilgi miktarı hacimce Kur‘ân boyutundaki bir kitaba denk geliyorsa durum değişecektir. Bu bakımdan nakil faaliyeti kâmil anlamda, duy-

duğunu yazıyla kayıt altına alabilen ve kayıt altına alınmış bilgileri okuyabilen insanlara mahsus bir iştir. Kur'ân'ın verdiği sâdik haberler ise, dost ve düşmanın ittifakıyla hem “Ümmî” hem de “Emîn” sıfatlarıyla anılan, okuma-yazma öğrenmemiş olan Hz. Peygamber'e (sas) nazil olmuştur. O halde bu kelâm O'na değil, sonsuz ilim sahibi olan Allah'a aittir.

c) Üslûp itibariyle Kur'ân'ın; geçmişte yaşanmış bütün ahvâli en ince detaylarıyla bilen ve bu ilim ışığında, bahsettiği her hadisenin en hayati noktasını ve ruhunu beyan eden bir zatın kelâmı olduğu anlaşılmaktadır. Nursî, anlatmak istediği hakikati şöyle bir misalle ortaya koyar: Bir fennin veya sanatın, hem birkaç kelimeyle/kısaca hem de eksiksiz bir özetini/tarifini yapmak için, o alanda uzman olmak ve maharet gerektiren o ilmin/işin künhüne vâkıf olmak gerekir. Kur'ân'da beyan edilen haberlerin öz/ruh açısından mahiyeti ve söz konusu haberlerde mutlak hikmetin/maslahatın asıl maksat yapılmış olması göz önüne alındığında; bu kelâmın ancak sonsuz ilim sahibi, her şeyi bilen, gören ve gözeten Allah'tan gelmiş olabileceği anlaşılmaktadır.

Müellif meselenin ikinci boyutunu şu şekilde ortaya koyar:

İkinci Şavk: İstikbâle ait ihbârat-ı gaybiyesidir. Şu kısım ihbâratın çok envarı var. Birinci kısım hususîdir; bir kısım ehl-i keşif ve velâyete mahsustur. Meselâ Muhyiddin-i Arabî “الم غَلَبَتِ الرُّومُ” Sûresi'nde pekçok ihbârat-ı gaybiyeyi bulmuştur. İmam-ı Rabbanî, sûrelerin başındaki mukatta'at-ı hurûf ile çok muamelât-ı gaybiyenin işâretlerini ve ihbâratını görmüştür ve hâkeza... Ulema-i bâtın için Kur'ân, baştanbaşa ihbârat-ı gaybiye nevindendir. Biz ise, umûma ait olacak bir kısma işâret edeceğiz. Bunun da pek çok tabakâtı var. Yalnız bir tabakadan bahsedeceğiz. İşte Kur'ân-ı Hakîm, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'a der⁵⁰: “فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ”⁵¹; “لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ”⁵²; “هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ”⁵³; “وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيِّئَاتُكُمْ فِي بَعْضِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ”⁵⁴; “فَسَتَّبِعِرُ وَيُبْصِرُونَ بِأَبْصَارِ الْمَفْتُونِ”⁵⁵; “أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُّ بِه رَيْبَ الْمُنُونِ فُلٌ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ”⁵⁶; “وَاللَّهُ يَعْلَمُكَ مِنَ النَّاسِ”⁵⁷; “فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ لَنْ تَفْعَلُوا”⁵⁸; “وَ لَنْ يَتَمَنَّوَهُ أَبَدًا”⁵⁹; “سُنِّرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَبْيَتِينَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ”⁶⁰; “قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا”⁶¹; “يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةَ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ”⁶²; “وَ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سُبْحَانَهُ سُبْحَانَ مَا نَسُوا مِنْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا”⁶³; “قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ أَمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ”⁶⁴; “وَ عَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لَتِيَمَّكََنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا”⁶⁵ gibi çok âyâtın ifade ettiği ihbârat-ı gaybiyedir ki aynen doğru olarak çıkmıştır. İşte pek çok itirâzat ve tenkîdâta maruz ve en küçük bir hatasından dolayı davasını kaybedecek bir Zâtın lisanından böyle tereddütsüz, kemâl-i ciddiyet ve emniyetle ve kuvvetli bir vüsûku ihsâs eden bir tarzda böyle ihbârat-ı gaybiye, katiyyen gösterir ki; o Zât,

Üstad-ı Ezeli’sinden ders alıyor, sonra söylüyor.⁶⁶

Kur‘ân’ın istikbâle dair verdiği haberlerden bahseden bu kısımda Nursî’nin dikkat çektiği bazı unsurları da yukarıdaki üç maddenin devamı olarak şöyle sıralamamız mümkündür:

d) Nursî’ye göre, Kur‘ân’ın gelecek zamanda vukua gelecek hâdisatla ilgili verdiği haberlerin bir kısmı hususîdir. Herkesin manevi kuvveti, ilmî derinliği ve keşif/sezgi kabiliyeti bu kısma muttali olmak için yeterli değildir. Bu kısmın sarih lafızlardan ziyade ayetlerin işârî boyutuyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu kısım keşif ve kerâmet ehli evliyaya mahsustur. Muhyiddîn İbnü’l-Arabî’nin (v. 638/1239) Rûm Suresi’nde keşfettiği pek çok gaybî ihbar; İmam-ı Rabbânî’nin (v. 1034/1624) bazı surelerin başlarında bulunan hurûf-ı mukatta‘a’dan istihraç ettiği birtakım ihbar ve işaretler bu nevidendir. Müellife göre, eşyanın bânına vâkıf olan ilim ehli için Kur‘ân baştanbaşa gaybî haberlerle dolu bir ilâhî hazinedir.

e) Kur‘ân’ın istikbâlden verdiği haberlerin ikinci kısmı umumidir, sarih lafızlardadır ve herkese açıktır. Nursî bu kısmın da aslında pek çok tabakadan ibaret olduğunu ifade ederek bir tabakasını beyan ettiğini belirtir. Bakara, 2/24, 95; Mâide, 5/54, 67; İsrâ, 17/88; Nûr, 24/55; Neml, 27/93; Rûm, 30/3-4, 60; Mümin, 40/55, 77; Fussilet, 41/53; Fetih, 48/27-28; Tûr, 52/30; Mülk, 67/29; Kalem, 68/5-6 olmak üzere toplam on dokuz ayete atıf yaptığı görülen müellif; söz konusu ayetlerde verilen haberlerin aynen tahakkuk ettiğini ifade eder.

f) Hz. Peygamber (sas) hem müşrikler hem de ehl-i kitap tarafından pek çok haksız itiraz ve tenkide maruz kalmıştır. Dolayısıyla verdiği haberlerde vuku bulacak en küçük bir hata ihtimali bile muarız düşmanlarının acimasız saldırılarına ve bir nevi galip gelmelerine vesile olabilecekti. Durum böyleyken Hz. Peygamber’in (sas) lisanından dökülen ayetlerde tereddütsüz ve kesin bir ciddiyetle çeşitli gaybî haberler verilmiştir. Bu ise O’nun, her şeyi bilen Rabbi’nin talimatıyla ve O’nun sonsuz ilmine dayanarak konuştuğunu göstermektedir.

Kur‘ân’ın mazi ve istikbâle dair yaptığı ihbarat-ı gaybiesini bu şekilde özetleyen Nursî’nin dikkat çektiği üçüncü yön; İlâhî hakikatler, kevnî hakikatler ve ahiret ahvaliyle ilgili verilen gaybî haberlerdir. Müellifin ilgili ifadeleri şu şekildedir:

Üçüncü Şavk: Hakâik-i İlâhiyye ve hakâik-i kevnîyye ve umûr-u uhrevîyye-ye dâir ihbârat-ı gaybiesidir. Evet Kur‘ân’ın hakâik-i İlâhiyye dâir beyânatı ve tılsım-ı kâinatı fethedip ve hilkat-i âlemin muammasını açan beyânat-ı kevnîyesi, ihbârat-ı gaybiyenin en mühimidir. Çünkü o hakâik-i gaybiyeyi hadsiz dalâlet yolları içinde istikametle onları gidip bulmak, akl-ı beşerin kârı değildir ve olmaz. Beşerin en dâhî hükemâları o mesâilin en küçüğüne akıllarıyla yetişmediği malûmdur. Hem Kur‘ân, gösterdiği o hakâik-i İlahiye ve o hakâik-i kevnîyeyi beyandan sonra ve safâ-i kalp ve tezkiye-i nefisten sonra ve ruhun terakkiyâtından ve

aklın tekemmülünden sonra beşerin ukûlü “Sadakte” deyip o hakâikı kabul eder; Kur'an'a “Bârekâllah” der. Bu kısmın, kısmen Onbirinci Söz'de izâh ve isbâtı geçmiştir. Tekrâra hacet kalmamıştır. Amma ahvâl-i uhreviye ve berzâhiye ise, çendan akl-ı beşer kendi başıyla yetişemiyor, göremiyor fakat Kur'an'ın gösterdiği yollar ile, onları görmek derecesinde isbât ediyor. Onuncu Söz'de, Kur'an'ın şu ihbârat-ı gaybiyesi ne derece doğru ve hak olduğu izâh ve isbât edilmiştir. Ona müracaat et.⁶⁷

Nursî'nin ifadelerinden, onun “ihbarat-ı gaybiye” kavramını sadece geçmiş ve gelecek zamanda olmuş/olacak hadiselerin beyanıyla sınırlamadığı anlaşılmaktadır. Bunlarla birlikte insanlar için “gayb” olan ve İlâhî vahiy olmaksızın bilinmesi mümkün olmayan hakikatlerin izhar edilmesi de bu cümledendir. Maddeler halinde sıraladığımız diğer hususların devamı olarak, “Üçüncü Şavk”ta vurgulanan bazı noktaları şöylece ele alabiliriz:

g) Allah'ın Kur'an'da belirtilen isim ve sıfatlarını, kullarıyla muamele keyfiyetini, sünnetullah/âdetullah'a dair birtakım bilgileri ve bunlar gibi hususları Nursî'nin “hakâik-ı İlâhiye” diyerek ifade ettiği kavram içinde mütalaa etmek mümkündür. Nitekim iman edenler, varlığına dair delillere dayanarak Allah'ı bilip kabul etseler de sınırlı insan aklının, mahiyet açısından Allah'ı kavraması muhaldir. Dolayısıyla insan, Allah'ı, O'nun kendini tarif/tavsif edip bildirdiği kadarıyla bilip tanıyabilecektir. Bu da ancak seçilmiş elçilere gönderilen vahiyle mümkündür. İşte en son İlâhî mesaj ve Hz. Peygamber'in (sas) en büyük mucizesi olan Kur'an'da Rabbimizin kendi hakkında verdiği haberler; Nursî'ye göre, bizim için başka bir yolla ulaştırılması mümkün olmayan “gaybî” ihbârat nevindedir.

h) Bu tür ihbaratın ikinci boyutu, kabaca bir ifadeyle “Allah'ın kullarından ne talep ettiği” ile ilgilidir. Nitekim Rabbimizin bu kâinatı ve içindeki her bir unsuru ibret dolu birer keyfiyetle yaratması; insanı, çeşitli üstün meziyetler vererek bu dünya hayatına/imtihanına göndermesi elbetteki “boşuna” değildir. Ancak bu dünya hayatının bir “imtihan” olduğu, insanın varlık âlemine “boşuna” gönderilmediği, her bir ferdin Allah'ı tanımakla ve O'na ibadet/tâatle mükellef olduğu türünden ne kadar bilgimiz varsa hepsinin kaynağı ilâhî vahiydir. Başta Rabbimizi bize Kur'an ve dolayısıyla Hz. Peygamber (sas) bildirmektedir. Hz. Peygamber'in nübüvveti/risâleti de yine Kur'an'ın şahitliği ve icâzıyla sabittir. Allah'ı razı etmek için kulların ne yapması gerektiğini Kur'an olmadan bilmek mümkün değildir; Allah-insan, insan-insan ve insan-eşya arasındaki her türlü ahkâm, insanî amel boyutuyla haramlar ve helaller ondan öğrenilmektedir.

Bu çerçevede Müellifin ifadesiyle “tılsım-ı kâinat”ın keşfini ve “hilkat-i âlemin muammâsı”nın çözümünü sağlayan haberler, Kur'an'ın ihbarat-ı gaybiyesinin “en mühimmi”dir.⁶⁸ Nitekim insan aklının bu gaybî hakikatleri vahiy olmaksızın keşfetmesi imkân dâhilinde değildir. Zamanla beşerin ilmî/fikrî seviyesi yükselmekte fakat Kur'an'ın öğrettiği hakikat ve hikmeti geride bırakmak şöyle

dursun her geçen gün insanın, Kur‘ân’ın hikmet dolu esaslarına karşı hayretini arttırmaktadır. Şu veya bu sebeple ilâhî vahyi nazara almaksızın insanın varoluşuna, mahiyetine ve dünyadaki vazifesine ilişkin fikir yürüten en dâhî filozofların ortaya attıkları düşüncelerle Kur‘ânî ilke ve esaslar kıyaslandığında billurlaşan bu gerçek, aynı zamanda dinsiz felsefenin ilâhî vahiy karşısındaki iflâsını ilan etmektedir.

i) Müellifin son olarak değindiği husus, Kur‘ân’ın ölüm sonrası ahiret hayatıyla ilgili verdiği gaybî haberlerdir. Henüz dünya hayatı safhasında bulunan herkes için, ölüm sonrası karşılaşılabilecek ahvâl gayp perdesi altında gizlidir ve insan aklının kendi başına elde edeceği bir bilgi türü değildir. Bu paralelde Kur‘ân’ın kıyamet, haşir, muhasebe, mizan, melek gibi kavramlarla; Cennet ve Cehennem ahvâliyle ilgili verdiği bütün haberler, söz konusu gayp perdesini aralayarak insanoğlunu bekleyen akıbeti resmetmektedir. Örneğin haşir, yani ruhların bedenlere iadesiyle diriliş meselesi bu gaybî hakikatlerden biridir. Nursî bu noktada yine *Sözler* eserindeki “10. Söz/Haşir Risalesi”ne gönderme yaparak, Kur‘ân’ın bu ihbârat-ı gaybiyesinin ne derece doğru ve hak olduğunun o risalede ispat edildiğini ifade etmektedir.⁶⁹

Değerlendirme ve Sonuç

“İ‘câzü’l-Kur‘ân” kimilerince Kur‘ân’ın “istikbâlden haber verme” özelliğine hasredilmişse de bu düşünce İslam bilginleri tarafından tasvip görmemiştir. Dolayısıyla Kur‘ân’ın istikbâlden haber vermesi de belagati, fesahati, cezâleti, nazmı gibi özelliklerinden biridir ve “İ‘câzü’l-Kur‘ân” bu gibi unsurların toplamından oluşmaktadır. Konuyu ele alan en kadîm ve en meşhur müelliflerin tespitleri ışığında, Kur‘ân’ın i‘câz vecihlerinden biri olan “ihbârat-ı gaybiye”nin üç kısımda incelendiği görülmektedir. Bunlar; geçmiş zamanda yaşananların haber verilmesi, gelecek zamanda vukua gelecek olan birtakım hadiselerin ihbar edilmesi ve Kur‘ân’ın nüzulü hengâmında bazı kişi veya toplulukların izhar etmedikleri fikirlerinin/niyetlerinin nazil olan ayetlerle açığa vurulmasıdır. Özellikle ilk iki husus hemen herkesçe vurgulanırken; üçüncü sırada belirtilen orijinal noktaya Zerkeşî ve Suyûtî gibi bazı müellifler tarafından dikkat çekilmiştir. Her müellif kendince farklı ayetlere dikkat çekerken; genel anlamda (Fetih, 48/27) ve (Rûm, 30/1-4) gibi bazı âyetler hemen herkes tarafından istikbâlden haber veren ayetlere örnek kabul edilmiştir. Kur‘ân’ın ihbârat-ı gaybiyesinin, bahsi geçen her üç boyutu da Kur‘ân’ın hak olduğuna dair birer delil mesabesinde görülmüştür. Yani Ümmî bir zâtın Kur‘ân vâsıtasıyla geçmiş hadiseleri aynen görür gibi tereddütsüz haber vermesi; gelecek zamanda yaşanacak bazı olayları ihbar etmesi ve bunların bihakkın tahakkuku; son olarak âyetlerin anlık bilgiler vererek gizlenmeye çalışılan birtakım duygu ve düşünceleri izhar etmesi onun taraf-ı İlâhî’den gönderildiğinin delilleridir. Mademki bu ihbarat beşerin takatini aşarak onu âciz bırakmaktadır, o halde Kur‘ân’ın i‘câzı cümlesindedir. Görüldüğü gibi buradaki i‘câz vecihleri,

Kur'ân'ın Hak'tan geldiğine dair birer objektif delil olarak takdim edilmektedir.

Bedüzzaman Saîd Nursî'nin, 25. Söz/Mu'cizât-ı Kur'âniye Risâlesi özelinde yukarıda belirtilen üçüncü kısma temas etmediği, bununla beraber “ihbârat-ı gaybiye” kavramına farklı açılımlar getirdiği görülmektedir. Ona göre, Kur'ân'ın ihbârat-ı gaybiye boyutuyla i'câzının, sadece muhataba objektif delil takdim edici değil aynı zamanda kendi içinde derinlikli sübjektif bir yönünün de bulunduğu anlaşılmaktadır. Müellifin bahsettiği sıralama ile:

Kıraat ve kitabet ehli olmayan bir zât; Kur'ân vasıtasıyla maziye dair olayları haber vermekte yani bir nevi nakil/rivayet faaliyeti yapmaktadır. O halde tereddütsüz haberlerin nakledildiği bu âlî kelâm “Ümmî” ve “Emîn” olan mübelliğe değil, ancak sonsuz ilim sahibi Allah'a ait olabilir. Kur'ân üslûp itibariyle, bahsettiği hadisenin en hayati noktasını beyan ederek maslahatı asıl maksat yapmaktadır. Bu da söz konusu kelâmın ancak her şeyi bilen Allah'tan gelmiş olabileceğinin delilidir.

Nursî, Kur'ân'ın gelecek zamanda vukua gelecek hadisatla ilgili verdiği haberleri iki kısma ayırır. Bir kısmı İbnü'l-Arabî ve İmam-ı Rabbânî gibi keramet ehli evliyaya mahsustur, dolayısıyla bu kısım herkes için/objektif delil mesabesinde değildir. İkinci kısmı ise sarih lafızlarda, herkesçe görülmesi mümkün olan ihbarattır. Mekke'nin fethini müjdeleyen (Fetih, 48/27); Romalıların mağlubiyetten sonra tekrar galip geleceklerine dair (Rûm, 30/1-4) gibi bazı ayetler bu cümledendir. Ayrıca taarruz için en küçük bir hatası gözlenen Hz. Peygamber'in (sas) Kur'ân'la tereddütsüz verdiği bu haberler, O'nun sonsuz ilm-i ilâhîye dayandığının delilidir. Geçen zaman bunu tasdik etmiştir.

Nursî'ye göre, Kur'ân'da Rabbimizin kendi hakkında (esmâ/sıfat/sünnetullah vb.) verdiği haberler de bizim için başka bir yolla ulaştırılması mümkün olmayan “gaybî” ihbârat türündendir. Bu tür ihbaratın ikinci boyutu, “Allah'ın kullarından ne istediği” yani emir ve yasakları ile ilgilidir. Allah'ı razı etmek için kulların ne yapması gerektiğini bildiren “şeriat”, Kur'ân olmadan bilinmesi/tespiti mümkün olmayan emir ve yasaklar manzumesidir. Müellifin son olarak değindiği husus, Kur'ân'ın ahiret hayatıyla ilgili verdiği gaybî haberlerdir.

Son üç unsurun münkirler/kâfirler açısından Kur'ân'ın hakkaniyetine doğrudan ve objektif birer delilden ziyade dolaylı argümanlar oluşturduğu söylenebilir. Yani bir münkire, “Kur'ân Mekke'nin fethini haber verdi ve bu aynen tahakkuk etti” denildiği zaman Kur'ân'ın hakkaniyetine dair bir delil/hüccet serdedilmiş olabilir ancak “Kur'ân Allah'ın esmâ ve sıfatından, bizden ne istediğinden (şeriat/hukuk esasları) ve ahiret ahvâlinde bahsediyor” demenin, Allah'a zaten inanmayan bir kimse açısından rasyonel veya psikolojik bir karşılığının olduğunu söylemek çok kolay değildir. O zaman söz konusu noktalar neden i'câz vecihleri arasında zikredilmektedir? Bunun iki boyutundan bahsetmek mümkündür:

İlki, özellikle ilâhî vahye, ahirete ve bazı peygamberlere iman eden ehl-i kitabâ karşı delil olma yönüdür. Nitekim Kur‘ân, ehl-i kitabın da bildiği -en azından bildiğini iddia ettiği- Allah’ı; esmâsı, sıfatları ve sünnetullah kanunlarıyla en ayrıntılı ve en kâmil manada anlatmakta ve adeta (İhlas Sûresi örneğinde olduğu gibi) “iman edilecek bir Allah ancak bu vasıflara sahip olabilir” diyerek onları ilzâm etmektedir. Öte yandan Kur‘ân’ın öngördüğü şer‘î esaslar, onların iman ettiği önceki şeriatlara nisbeten çitanın yükselebileceği son sınırı göstererek en mükemmel çerçeveyi çizmiştir. Bu meyanda Kur‘ân’dan çıkan İslâm şeriatının öngördüğü toplumsal sistemin harikuladeliği, bir beşer tarafından ihdas edilmiş olma ihtimalini imkânsız kılmakta ve ilâhî olduğuna hüccet teşkil etmektedir. Kezâ Kur‘ân’ın, ahiret ahvâlinde yaptığı bahisler de yine genel itibariyle ehl-i kitabın aşına olduğu melek, kıyamet, haşir, hesap, Cennet, Cehennem gibi unsurların en mütakâmil tasvirleriyle doludur ki bunların kaynağı ancak ilâhî vahiy olabilir. Öte yandan bahis mevzuu hususların bir kısmı, tâlî düzeyde inançsızlara karşı da delil oluşturabilecek niteliktedir.

İkinci boyut ise Kur‘ân’a iman edenler açısından ortaya konan daha derinlikli, dahili/sübjektif delâlet yönüdür. Yani müellif, Kur‘ân’a mücmelen iman eden müminler için de bir yönüyle “imânî farkındalık” oluşturmakta ve imanı takviye edici hususlara ilgi çekmektedir. Nitekim Kur‘ân’ın ihbârat-ı gaybiyesinin Allah’ın esmâ ve sıfatına, ilâhî meşfet ve sünnetullahâ bakan bu yönünün, dünya hayatında reel/rasyonel bir sağlamasını yapmak mümkün görünmemektedir. Kelâmî açıdan “öl de gör” şeklinde bir delil getirmenin mümkün olmadığı da düşünülürse bu kısmın daha ziyade müminleri muhatap aldığı söylenebilir. Allah’ın, kullardan talep ettiği akîde ve amellerin (şeriat esasları) bildirilmesi de bu cümleden sayılabilir. Son tahlilde -diğer iman esasları gibi- Kur‘ân’ın kelâmullah olduğu konusunda da öncelikle müminler kendi imanlarını takviye edip marifetullahta derinleşmelidirler.

Sonuç itibariyle Bedüzzaman Saîd Nursî, Kur‘ân’ın i‘câzına tahsis ettiği risâlesinin “ihbârat-ı gaybiye”yi ele alan üç sayfalık bölümünde; klasik İslâmî kaynaklarda mevcut tespitleri özetlerken, özgün sayılabilecek önemli diğer bazı hususları da Kur‘ân’ın i‘câz vecihleri çerçevesinde mütalaa etmiştir. Ayetlerle bildirilen İlâhî hakikatleri, şer‘î hükümleri ve ahiret ahvaliyle ilgili bahisleri bu cümleden sayması, müellifin meseleye orijinal yaklaşımı olarak değerlendirilebilir. Bu arada müellifin çağdaşı olan ez-Zürkânî’nin de Kur‘ân’ın Yüce Allah’tan ve ahiret ahvâlinde haber vermesini, hâl itibariyle yapılan gaybî ihbarat cümlesinden saydığı ve iki müellifin bakış açılarının bu noktada kesiştiği görülmektedir. Bu bakış açısının daha sonraki araştırmacıları etkilediği de fark edilmektedir. Ayrıca Kur‘ân’ın, ilmî birtakım gelişmeler sonucu ortaya çıkan bazı keşiflere yapmış olduğu gaybî işaretler konusunda da her iki müellifin hemfikir olduğu söylenebilir. Bununla beraber ez-Zürkânî’nin bir nevi ilke ve teori düzeyinde bıraktığı

yaklaşımın Nursî tarafından, (bu makalede ele almadığımız) ilgili risalelerinde, oldukça detaylı bir şekilde ele alındığı anlaşılmaktadır.

Şu halde “Mu‘cizât-ı Kur’âniye” Risalesi ekseninde Nursî’nin; Kur’ân vasıtasıyla insanların uyması talep edilen emir ve yasakları da gaybî ihbarat çerçevesine oturarak perspektifi biraz daha genişlettiği ifade edilmelidir. Ayrıca bazı velî zatların ayetlerden birtakım gaybî işaretler istihraç etmesini Kur’ân’ın ihbârat-ı gaybiyyesi içinde zikretmesi de dikkat çekici diğer bir husustur. Bütün bunların ötesinde, “mu‘terize karşı ispat” sadediyle yetinmemesi, müminleri de birincil muhatap kitleye dâhil etmesi, bu arada yaptığı izahları mevcut imanı takviye edici unsurlarla zenginleştirmesi, müellifin metot açısından geleneksel çizgiye getirdiği en önemli özgün boyut olarak kendini göstermektedir.

Dipnotlar

- 1 Bazı âlimlerin, söz konusu ihbâratı Kur‘ân’ın i‘câz vecihleri arasında görmeyerek; “şayet öyle olsaydı bütün âyetlerin bu tür haberler içermesi gerekirdi çünkü Kur‘ân’ın tamamı mucizedir” şeklinde tuhaf bir itiraz yönelttikleri bilinmektedir ancak cumhurun buna itibar etmediği anlaşılmaktadır. Bkz. ez-Zerkeşi, Bedrüddin Muhammed b. Abdillâh, *el-Burhan fi Ulûmi‘l-Kur‘ân*, Dârulhayî‘l-Kütübî‘l-Arabî, Beyrut 1957, II, 95-96.
- 2 Bazı örnekler için bkz. Nursî, Bedfüzzaman Said, *Sözler*, Envâr Neşr., İstanbul 1992, s. 733; a. mlf., *İşârâtü‘l-İ‘câz*, Envâr Neşr., İstanbul 1992, s. 121; a. mlf., *Lem‘alar*, Envâr Neşr., İstanbul 1992, s. 35. (Nursî’nin İ‘câzû‘l-Kur‘ân’la ilgili değerlendirmeleri hakkında geniş bilgi için bkz. Kileci, Mehmet Refîi, *Risâle-i Nur‘da Kur‘ân Mucizesi*, İz Yay., İstanbul 1997, s. 127348-; Beki, Niyazi, *Kur‘ân’ın Yüksek ve Parlak Bir Tefsiri Risale-i Nur*, Şahdamar Yay., İzmir 2008, s. 109-120.)
- 3 Enfâl, 8/7: “Hani Allah size, iki taifeden (Müşrik ordusu veya ticaret kervanı) birinin muhakkak sizin olacağını vadediyordu...”
- 4 Rûm, 30/1-4: “Elif lâm mim. Rûm (lar) yakın bir yerde mağlup oldu fakat onlar bu mağlûbiyetlerinden sonra, birkaç sene içinde (üç ile dokuz sene arası) galib geleceklerdir.”
- 5 Tevbe, 9/33; Saff, 61/9: “O (Allah), Resûlünü hidâyet ve hak din ile bütün dinlere üstün kılmak için gönderendir. Ve ley müşrikler bundan hoşlanmasalar bile!” (Aynı ifâde son kısmındaki küçük farklılıkla, “هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا” şeklinde Fetih Süresi’nde de nâzil olmuştur: 48/28.)
- 6 Cuma, 61/6-7: “De ki: ‘Ey Yahudiler! Bütün insanlar değil de yalnız kendinizin Allah’ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız ve bunda samimiyseniz, haydi ölümü isteyin (bakalım)!’. Oysaki onlar daha önce yaptıklarından dolayı ölümü asla temenni etmezler. Allah ise zalimleri en iyi bilendir.”
- 7 Bakara, 2/23-24: “Eğer kulumuza indirdiğimiz (Kur‘ân) hakkında şüphe içindeyseniz, haydi siz de onun benzeri bir süre getirin! Allah tan gayrı şahitlerinizi (güvendiklerinizi) de (yardıma) çağırın, eğer sâdıklar iseniz! Eğer bunu yapamazsanız -ki asla yapamayacaksınız!-; kâfirler için hazırlanan, yakıtı da insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının!”
- 8 Kamer, 54/45: “O topluluk yakında hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar.”
- 9 Fetih, 48/27: “Andolsun ki Allah, Resûlî’nün gördüğü rüyanın tahakkuk edeceğini doğrua lamıştır. İnşâallah emniyet içinde, -(kiminiz) başlarınızı traş ettirerek (kiminiz de saçlarınızı) kısaltmış olarak- muhakkak surette ve korkusuzca Mescid-i Haram’a gireceksiniz.”
- 10 Fetih, 48/20: “Allah size, ele geçireceğiniz pek çok ganimetler vademiştir. Bunları ise size acilen vermiş ve insanların (zarar vermek için uzanan) ellerini sizden geri çekerek önlemiştir...”
- 11 er-Rummânî, Ebû‘l-Hasen Ali b. İsa, *en-Nüket fi İ‘câzi‘l-Kur‘ân*, Dâru‘l-Meârif, Mısır 1976, s. 110-111.
- 12 Rûm, 30/1-4.
- 13 Fetih, 48/16: “Bedevilerden (seferden) geri kalmış olanlara de ki: Siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağırılacaksınız. Onlarla (ya) muharebe edersiniz ya da Müslüman olurlar...”
- 14 el-Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed, *Beyânul‘câzi‘l-Kur‘ân*, Dâru‘l-Meârif, Mısır 1976, s. 23.
- 15 Tevbe, 9/33; Saff, 61/9.
- 16 el-Bâkîllânî, EbûBekr Muhammed b. Tayyib, *İ‘câzu‘l-Kur‘ân*, Dâru‘l-Meârif, Mısır 1997, s. 33-34.
- 17 فُلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَهَادُ : Kâfirlere de ki: ‘Siz mutlaka yenilgiye uğrayacak ve toplanıp cehenneme doldurulacaksınız. (Orası) ne fena bir dölsektir.’”
- 18 el-Gazâlî, İmam EbûHamîd Muhammed b. Muhammed (v. 505/1111), İhyâuUlûmi‘d-Dîn, Dâru‘l-Ma‘rife, Beyrut trz., I, 113-114.
- 19 Tebbet, 111/1-5: “تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ (1) مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ (2) سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ (3) وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ (4) فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ (5) : Ebu Leheb’in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı da kazandıkları (çocukları) da ona fayda vermedi. O alevli bir ateşe girecek, karısı da boynunda

büklümüş liften bir urganla (o ateşe) odun taşıyacak.”

20 Âyette geçen “وَمَا كَسَبَ” ifadesi, “çocukları” şeklinde tefsir edilmiştir. Bkz. Mücâhid b. Cebr et-Tâbi Ebu'l-Haccac el-Mekkî (v. 104/722), *TefsîruMücâhid*, Dârü'l-Fikri'l-İslâmiyyi'l-Hadîse, Mısır 1989, s. 762; İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah ed-Dîneverî (v. 276/ 889), *Garibu'l-Kur'ân*, yy., trz., s. 475; et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed İbn Cerîr (v. 310/922), *Câmi'u'l-Beyân*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2000, XXIV, 677.

21 Bkz. er-Râzî, FahrüddinEbûAbdillah Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Gayb*, Dârü'l-hayât-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1998, XXXII, 352-354.

22 وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ “Allah sizden imân eden ve sâlih amel işleyenlere vademiştir ki, elbette onları yeryüzünde sahip ve hâkim kılacaktır...”

23 Hûd, 1149/: “İşte bunlar, sana vahiy ile bildirdiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan evvel onları ne sen bilirdin ne kavmin...”

24 Âl-i İmrân, 3/122: “Hani o zaman (Uhud Savaşı'nda) içinizden iki tâife bozulmaya yüz tutmuştu...”

25 Mücâdile, 58/8: “...Onlar sana geldikleri zaman seni, Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar. Kendi içlerinden de: (Bu söylediklerimiz yüzünden) Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi? derler...”

26 Enfâl, 8/7: “Hani Allah size, iki taifeden (Müşrik ordusu veya ticaret kervanı) birinin muhakkak sizin olacağını vadediyordu. Siz de kuvvetsiz olanın (kervanın) sizin olmasını istiyordunuz...”

27 Cuma, 61/6-7.

28 ez-Zerkeşî, *el-Burhan*, II, 94-96.

29 Bkz. es-Suyûtî, Ebu'l-Fadl Celâluddîn Abdurrahman b. EbîBekr, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme, Kâhire 1974, IV, 3-17.

30 “Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman.”

31 قَاتِلُوا هُم يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ... : Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın...”

32 لَنْ يَضُرُّكُمْ إِلَّا أَدَىٰ وَإِنْ يَقَاتِلْكُمْ يُولَوْكُمْ الْأُدْبَارَ ثُمَّ لَا يَنْصُرُونَ” : Onlar size eziyet edip incitmekten başka asla bir zarar veremezler. Eğer sizinle muharebeye tutuşurlarsa size arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra kendilerine yardım da edilmez.”

33 es-Suyûtî, *Mu'terekü'l-Akrân fî İ'câzi'l-Kur'ân*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1988, I, 180-181.

34 Mücâdile, 58/8.

35 Âl-i İmrân, 3/154: “...onlar nefislerinde sana açamadıkları bir şey gizliyorlar...”

36 Hicr, 15/95: “Muhakkak ki Biz, (seninle) istihzâ edenlere karşı (onların hakkından gelmek için) sana yeteriz!”

37 Mâide, 5/67: “...Allah seni insanlardan koruyacaktır...”

38 es-Suyûtî, *Mu'terekü'l-Akrân*, I, 181.

39 Fetih, 48/29: “...Bu onların Tevrat'taki misâlidir. İncil'deki misâlleri ise...”

40 es-Suyûtî, *Mu'terekü'l-Akrân*, I, 181-182.

41 Bakara, 2/204-205: “İnsanlardan öylesi vardırki dünya hayatına dâir konuşması senin hoşuna gider, kalbinde olana da Allah'ı şahit tutar oysaki o pek azılı düşmandır. Ne zamanki işbaşına gelirse, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya, ekin ve nesli yok etmeğe çabalar. Allah bozgunculuğu sever.”

42 Tevbe, 9/107: “Bir de zarar vermek, inkâr etmek, müminlerin arasını açmak ve Allah ve Peygamber'ine karşı savaşanlara daha önceden gözcülük yapmak üzere bir mescit kurup ‘Biz iyilikten başka bir şey kasetmedik’ diye yemin edenler vardır. Oysa onların yalancı olduklarına şüphesiz ki Allah şahiddir.”

43 Geniş bilgi için bkz. ez-Zürkânî, Muhammed Abdülazîm, *Menâhilü'l-İrfân*, Matbaatu'lsa el-Bâbî el-Halebî, trz., II, 367-389. (ez-Zürkânî ile çağdaş olan Nursî'nin de Kur'ân'ın ilimlere bakışını, onun bir nevi “fennî i'câzı” olarak kabul ettiği ancak ihbârat-ı gaybiye çerçevesinde değil ayrıca ele aldığı görülmektedir. Bu durum muhtemelen müellifin konuya verdiği ehemmiyetten kaynaklanmaktadır. Nursî, örneğin “Yirminci Söz'ün İkinci Makamı'nda”; uçak, tren, elektrik, telgraf gibi ilmi harikaların Kur'ân tarafından ihmal edilmediğini, ya peygamberlerin mucizeleri veya bazı tarihî hadiselerin nakledilmesi sadedinde bunlara da işaret edildiğini belirtmekte

ve bunları Kur‘ân kıssaları ışığında detaylı örneklerle ele almaktadır. Bu makale “Mu‘cizât-ı Kur‘âniye” risalesindeki yaklaşım ile sınırlı olduğu için bu özet bilgiyle yetiniyoruz. Geniş bilgi için bkz. Nursî, *Sözler*, s. 252-268.)

44 Geniş bilgi için bkz.: Mekkî b. Ebî Talib, (v. 437/1045), *el-Hidâye ilâ Bulûğî'n-Nihâye*, Mecmûatu Buhûsî'l-Kitabve's-Sünne, 2008, VI, 4285-4286; el-Mâverdi, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed (v. 450/1059), *en-Nüket ve'l-'Uyûn*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut trz., I, 30-34; Râgıb el-İsfahânî, (v. 502/1108), *Tefsîru'r-Râğıb*, Tanta 1999, I, 42-46; ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer (v. 538/1143), *el-Keşşâfu an Hakâiki Ğavâmudî'î-Tenzîl*, Dâru'l-Kitabî'l-Arabî, Beyrut 1985, III, 466-467; el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed (v. 671/1273), *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur‘ân*, Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, Kâhire 1964, I, 69-78.

45 Bazı örnekler için bkz.: Kara, Necati, “Kur‘ân’da Gayb”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İFD.*, sayı: 1, 1994, ss. 68-88; Talu, Mehmet, “İ‘câzu'l-Kur‘ân”, *Erciyes Üni. İFD.*, sayı: 3, 1986, s. 320-321; Yavuz, Yusuf Şevki, “İ‘câzu'l-Kur‘ân”, *DİA*, Ankara 2000, XXI, 405; Akdemir, Mustafa Atilla, “Kur‘ân ve İ‘câzü'l-Kur‘ân (Gaybî Haberler)”, *Kur‘ân ve Tefsîr Araştırmaları-III*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2002, ss. 481-490; Karaçam, İsmail, *En Büyük Mucize - Kur‘ân-ı Kerim’im İlmi ve Edebi Sırları*, İmaj, İstanbul 2005, ss. 588-608; Kaya, Murat, “Kur‘ân’ın Mucizeliği ve Bazı İ‘câz Vecihleri”, *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi*, 2006, cilt: I, sayı: 1-2, ss. 156-158.

46 Muhsin Demirci, Kur‘ân’ın ihbâr ettiği gaybî haberlerin bir kısmının yaşadığımız dünya zamanından yani mazi, hal ve istikbâlden bağımsız “süresiz gayb” olduğunu belirtir. Bu türün ilk kısmı Kur‘ân’da bahsedildiği halde mahiyetleri hakkında bilgi verilmeyen “arş”, “kürsî”, “levh-i mahfuz”, “sidretü'l-müntehâ” gibi kavramlardır. Süresiz gaybın ikinci kısmı ise, ayrıntılı olmamak kaydıyla Yüce Allah’ın bilgi verdiği “ölüm”, “berzah”, “ba’s”, “haşir” gibi konuları içermektedir. Geniş bilgi için bkz. Demirci, Muhsin, “Gaybî Bir Bilgi Kaynağı Olarak Vahiy”, *Kur‘ân ve Tefsîr Araştırmaları-V*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2003, ss. 90-95.

47 Bkz. Atmaca, Gökhan, “Kur‘ân’ın Evrenselliği Çerçevesinde Gaybî Haberler”, *DÜSBED*, sayı: 16, ss. 306-326.

48 Bazı risâlelere, muhtemelen hem hacimce geniş oldukları hem de diğer risâlelere oranla daha ehemmiyetli görüldükleri için özel birer isim verildiği anlaşılmaktadır. Örneğin *Sözler*’deki “10. Söz”e “Haşir Risâlesi”; *Mektûbat*’daki “19. Mektub”a “Mu‘cizât-ı Ahmedîye”; *Şuâlar*’daki “7. Şûâ”ya “Âyetü'l-Kübrâ” isminin verilmesi gibi.

49 Nursî, *Sözler*, s. 405.

50 Burada zikredilen âyetlerin bazılarının meâlleri daha önce geçmişti, geçmeyenler aşağıda verilmiştir.

51 Rûm, 30/60; Mümin, 40/55, 77: “Sabret! Muhakkak Allah’ın va‘di hakır!”

52 Fetih, 48/27.

53 Fetih, 48/28.

54 Rûm, 30/3-4.

55 Kalem, 68/5-6: “Hanginizin deli (şaşkın/çarpılmış) olduğunu yakında göreceksin, onlar da görecekler!”

56 Tûr, 52/30: “Yoksa ‘(O) bir şâirdir, biz de onun, zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoğ ruz!’ mu diyorlar?”

57 Mâide, 5/67.

58 Bakara, 2/24.

59 Bakara, 2/95: “...hiçbir zaman onu (ölümü) asla temennî etmeyeceklerdir...”

60 Fussilet, 41/53: “Onun hak olduğu meydana çıkıncaya kadar, âyetlerimizi (varlığımızın delillerini) onlara hem dış dünyada (âfâkta) ve hem de kendi içlerinde (enfüste) göstereceğiz...”

61 İsrâ, 17/88: “De ki: ‘Andolsun, insanlar ve cinler şu Kur‘ânın mislini (meydana) getirmek için bir araya toplansalar ve birbirlerine destek olsalar bile yine onun mislini getiremezler (yapamazlar).’”

62 Mâide, 5/54: “...Allah, kendilerini sevdiği ve kendisini seven, müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı ise izzetli (sert/zorlu) bir kavim getirecektir. (Bu kavim/millet) Allah yolunda cihâd ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından da çekinip korkmazlar...”

63 Neml, 27/93: “De ki: ‘Hamd Allah’a mahsustur. O, âyetlerini size gösterecek siz de onları

görüp tanıyacaksınız...”

64 Mülk, 6729/: “*De ki: ‘(Sizi kendisine davet ettiğimiz) O (Zât), Rahmân olan (Allah)dır ki biz O’na îman etmiş ve ancak O’na tevekkül edip dayanmışızdır. Artık apaçık bir dalâlet içinde olan kimmiş? İleride siz de bileceksiniz.’*”

65 Nûr, 24/55.

66 Nursî, *Sözler*; s. 405-406.

67 Nursî, *Sözler*; s. 407.

68 Nursî, atıf yaptığı “11. Söz” risalesinde, belirttiği bu hususları detaylıca ele almaktadır. Bkz. Nursî, *Sözler*; s. 120-129.

69 Bkz. Nursî, *Sözler*; s. 48-119.